

Lekcja 3

Renty i emerytury

- ❑ Świadczenia z ubezpieczeń rentowych
- ❑ Świadczenia z ubezpieczenia emerytalnego
- ❑ Emerytura – Twoja przyszłość w Twoich rękach

System ubezpieczeń społecznych

Jeśli będziesz płacić składki (samodzielnie lub za pośrednictwem płatnika składek), otrzymasz świadczenie, gdy znajdziesz się w sytuacji, którą obejmuje ubezpieczenie:

starość	→	ubezpieczenie emerytalne,
niezdolność do pracy	→	ubezpieczenia rentowe,
wypadek przy pracy	→	ubezpieczenie wypadkowe,
macierzyństwo i choroba	→	ubezpieczenie chorobowe.

Świadczenia z ubezpieczeń rentowych

Z ubezpieczeń rentowych możesz otrzymać następujące świadczenia:

- renta z tytułu niezdolności do pracy,
- rehabilitacja lecznicza,
- renta rodzinna,
- zasiłek pogrzebowy.

Renta z tytułu niezdolności do pracy

Możesz otrzymać rentę z tytułu niezdolności do pracy, jeśli dostaniesz orzeczenie o niezdolności do pracy od lekarza orzecznika ZUS. Przyznanie renty zależy także od tego, czy:

- stałeś się niezdolny do pracy w trakcie okresu wymienionego w przepisach;
- potwierdzisz okresy składkowe i nieskładkowe – ich liczba zależy od wieku, w którym stałeś się niezdolny do pracy;
- nie masz prawa do emerytury z FUS i nie spełniasz warunków, by ją uzyskać.

Czym jest niezdolność do pracy

Osoba niezdolna do pracy to taka, która utraciła zdolność do pracy zarobkowej z powodu naruszenia sprawności organizmu. Niezdolność do pracy może być całkowita albo częściowa. O niezdolności całkowitej mówimy, jeśli utraciłeś zdolność do tego, by wykonywać jakąkolwiek pracę zarobkową (tj. taką, dzięki której będziesz w stanie się utrzymać). Z kolei niezdolność częściowa występuje wtedy, gdy utraciłeś zdolność, aby wykonywać pracę zgodną z Twoimi kwalifikacjami, ale możesz wykonywać inną pracę lub nawet dotychczasową, ale krócej, na przykład na pół etatu.

Niezdolność do pracy na potrzeby ubezpieczenia rentowego orzekają lekarze orzecznicy ZUS i komisje lekarskie ZUS. Jeśli nie zgadzasz się z orzeczeniem lekarza orzecznika, możesz wnieść sprzeciw do komisji lekarskiej (II instancji) w ciągu 14 dni od dnia, w którym otrzymasz orzeczenie. Od 1 stycznia 2027 r. Twój sprzeciw rozpatrzy inny lekarz orzecznik. Sprawy szczególnie skomplikowane ponownie rozpatrzy trzech lekarzy orzeczników (orzekających łącznie).

Jeśli nie zgodzisz się z orzeczeniem II instancji, to kiedy ZUS wyda decyzję na podstawie tego orzeczenia, masz prawo odwołać się od tej decyzji do sądu okręgowego. Wówczas to, czy istnieje niezdolność, będzie oceniał lekarz biegły sądowy.

Lekarze orzecznicy ZUS lub komisje lekarskie orzekają niezdolność do pracy na maksymalnie 5 lat. Jeśli jednak zgodnie z aktualną wiedzą medyczną nie ma szansy, że odzyskasz zdolność do pracy w takim czasie, mogą orzec niezdolność na dłuższy okres.

Gdy lekarz będzie orzekał o całkowitej niezdolności do pracy, może również stwierdzić niezdolność do samodzielnej egzystencji. Występuje ona, gdy naruszenie sprawności organizmu powoduje, że wymagasz stałej lub długotrwałej opieki i pomocy innej osoby w czynnościach życia codziennego.

Czy wiesz, że...

Świadczeniem dla osób niezdolnych do pracy jest także **renta socjalna**. Możesz ją otrzymać po osiągnięciu pełnoletności, jeżeli stałeś się całkowicie niezdolny do pracy z powodu naruszenia sprawności organizmu, które powstało:

- zanim skończyłeś 18 lat,
- w trakcie nauki w szkole lub szkole wyższej, zanim skończyłeś 25 lat,
- w trakcie studiów doktoranckich lub aspirantury naukowej.

Renta socjalna nie jest świadczeniem z ubezpieczenia społecznego, ale jest finansowana przez państwo. Do renty socjalnej przysługuje dodatek dopełniający. Możesz go otrzymać, jeżeli jesteś całkowicie niezdolny do pracy i samodzielnej egzystencji.

Ważne!

Nawet jeżeli masz orzeczoną przez lekarza orzecznika ZUS lub komisję lekarską ZUS niezdolność do pracy, częściową lub całkowitą, **możesz dodatkowo zarabiać**. Oznacza to, że jeśli otrzymujesz rentę z tytułu niezdolności do pracy lub rentę socjalną, możesz podejmować zatrudnienie. Praca, którą podejmiesz, nie może być sprzeczna z orzeczoną niezdolnością. Jeśli wykonujesz pracę, która nie jest sprzeczna z orzeczoną niezdolnością, musisz pamiętać, że zależnie od wysokości Twojego zarobku renta może być zmniejszona lub zawieszona. Dotyczy to tylko zarobków z działalności objętej obowiązkowymi ubezpieczeniami społecznymi, np. z umowy o pracę, zlecenia lub pozarolniczej działalności gospodarczej. Te zasady obowiązują również, jeżeli masz orzeczoną niezdolność do samodzielnej egzystencji i pobierasz dodatek dopełniający do renty socjalnej.

Więcej na temat kwot, które powodują zmniejszenie lub zawieszenie renty, znajdziesz [na stronie www.zus.pl](http://www.zus.pl) w zakładce [Baza wiedzy] → [Składki, wskaźniki, odsetki] → [Wskaźniki] → [Emerytury i renty] → [Wysokość kwot przychodu powodujących zmniejszenie lub zawieszenie świadczeń emerytów i rencistów].

Osoba z niepełnosprawnością może nie otrzymać renty

Aby otrzymać rentę z tytułu niezdolności do pracy, którą wypłaca ZUS, trzeba uzyskać **orzeczenie o niezdolności do pracy**, a nie orzeczenie o niepełnosprawności. Renta z tytułu niezdolności do pracy jest świadczeniem, które rekompensuje brak możliwości pracowania, a nie problemy zdrowotne czy niemożność wypełniania ról społecznych.

System orzecznictwa o niepełnosprawności i system orzecznictwa o niezdolności do pracy to zupełnie odrębne systemy. Orzekaniem o niepełnosprawności i orzekaniem o niezdolności do pracy zajmują się inne instytucje, które działają na podstawie zupełnie innych przepisów. W jednym i drugim systemie orzeczenia wydawane są w różnych celach.

Lekarze orzekający w ZUS wydają orzeczenia o niezdolności do pracy. Może się zdarzyć, że uznają osobę z niepełnosprawnością za zdolną do pracy.

Osoba, która porusza się na wózku inwalidzkim, a więc niewątpliwie osoba z niepełnosprawnością, może być doskonałym grafikiem komputerowym, dziennikarzem, muzykiem, a nawet pełnić najwyższą funkcję w państwie (jak prezydent USA Franklin Delano Roosevelt).

ZUS wypłaca rentę osobom, które utraciły zdolność do pracy i zarabiania na własne utrzymanie. Każdemu z nas grozi takie ryzyko i dlatego jesteśmy od niego ubezpieczeni.

Gdy nastąpi wypadek lub choroba, które sprawią, że nie będziesz mógł pracować, otrzymasz rentę z tytułu niezdolności do pracy.

Jeśli lekarze orzekający w ZUS ustalą, że mimo choroby możesz się przekwalifikować i wykonywać inną pracę niż dotychczas, dostaniesz orzeczenie o celowości przekwalifikowania zawodowego. Na przykład górnik, który choruje na pylicę płuc, może się przekwalifikować (np. zostać sprzedawcą) i nadal pracować.

Renta rodzinna

Możesz otrzymać rentę rodzinną, gdy jesteś członkiem rodziny osoby zmarłej, która w chwili śmierci:

- mogłaby otrzymać emeryturę lub rentę, bo spełniała warunki, by ją uzyskać;
- miała prawo do emerytury, emerytury pomostowej lub renty z tytułu niezdolności do pracy;
- pobierała zasiłek przedemerytalny, świadczenie przedemerytalne lub nauczycielskie świadczenie kompensacyjne.

Renta rodzinna to sposób na zabezpieczenie przyszłości najbliższych na wypadek śmierci osoby, która utrzymuje rodzinę.

Z renty rodzinnej możesz skorzystać, m.in. gdy jesteś dzieckiem albo małżonkiem zmarłej osoby. Musisz spełnić warunki określone w przepisach.

Renta rodzinna połączona z innym świadczeniem, tzw. renta wdowia

Rentę rodzinną połączoną z innym świadczeniem, czyli rentę wdowią, może pobierać osoba, która:

- ma własne świadczenie długoterminowe lub jest do niego uprawniona,
- ma co najmniej 60 lat (kobieta) lub 65 lat (mężczyzna),
- do dnia śmierci małżonka pozostawała z nim we wspólności małżeńskiej,
- nabyła prawo do renty rodzinnej po zmarłym małżonku niewcześniej niż w dniu ukończenia 55 lat (kobieta) lub 60 lat (mężczyzna),
- nie jest w związku małżeńskim.

Zasiłek pogrzebowy

Otrzymasz zasiłek pogrzebowy, jeśli pokryjesz koszty pogrzebu osoby, która była objęta ubezpieczeniem społecznym, czyli na przykład:

- osoby ubezpieczonej, np. pracownika;
- osoby, która pobierała świadczenie wypłacane przez ZUS, np. emeryturę;
- członka rodziny osoby ubezpieczonej albo emeryta lub rencisty.

Jeśli jesteś członkiem rodziny osoby zmarłej i organizujesz pogrzeb, dostaniesz 7 tys. zł zasiłku (nie ma znaczenia, w jakiej wysokości poniosłeś koszty).

Jeśli nie jesteś członkiem rodziny osoby zmarłej, otrzymasz zasiłek w wysokości poniesionych kosztów – maksymalnie 7 tys. zł.

Świadczenia z ubezpieczenia emerytalnego

Emerytura ma zabezpieczyć Twój byt na starość, gdy z powodu wieku nie będziesz już mógł lub chciał pracować.

Składki, które teraz wpłacają osoby aktywne zawodowo, ZUS przekazuje na wypłatę świadczeń obecnym emerytom. Te składki ZUS zapisuje na kontach osób aktywnych zawodowo, a suma składek zdecyduje kiedyś o tym, jaka będzie ich emerytura. Można to nazwać umową międzypokoleniową lub solidaryzmem społecznym.

Model systemu emerytalnego

W 1999 r. zmienił się model systemu emerytalnego w Polsce (reforma emerytalna).

Przed zmianą obowiązywał:

model zdefiniowanego świadczenia – emerytura osób urodzonych przed 1949 r. zależała od długości stażu ubezpieczenia oraz najlepszych zarobków z okresu 10 lub 20 lat.

Po zmianie mamy:

model zdefiniowanej składki – emerytura to wynik podzielenia składek zapisanych na koncie i subkoncie w ZUS (i waloryzowanych co roku) przez liczbę miesięcy, w których będzie wypłacana (czyli przez tak zwaną średnią dalszą długość trwania życia).

Emerytura - Twoja przyszłość w Twoich rękach

Wysokość emerytury zależy przede wszystkim od:

- składek emerytalnych zapisanych na Twoim koncie, które prowadzi ZUS (koncie ubezpieczonego), i ich waloryzacji;
- kapitału początkowego;
- długości średniego dalszego trwania życia ustalonej dla wieku, w którym przechodzisz na emeryturę.

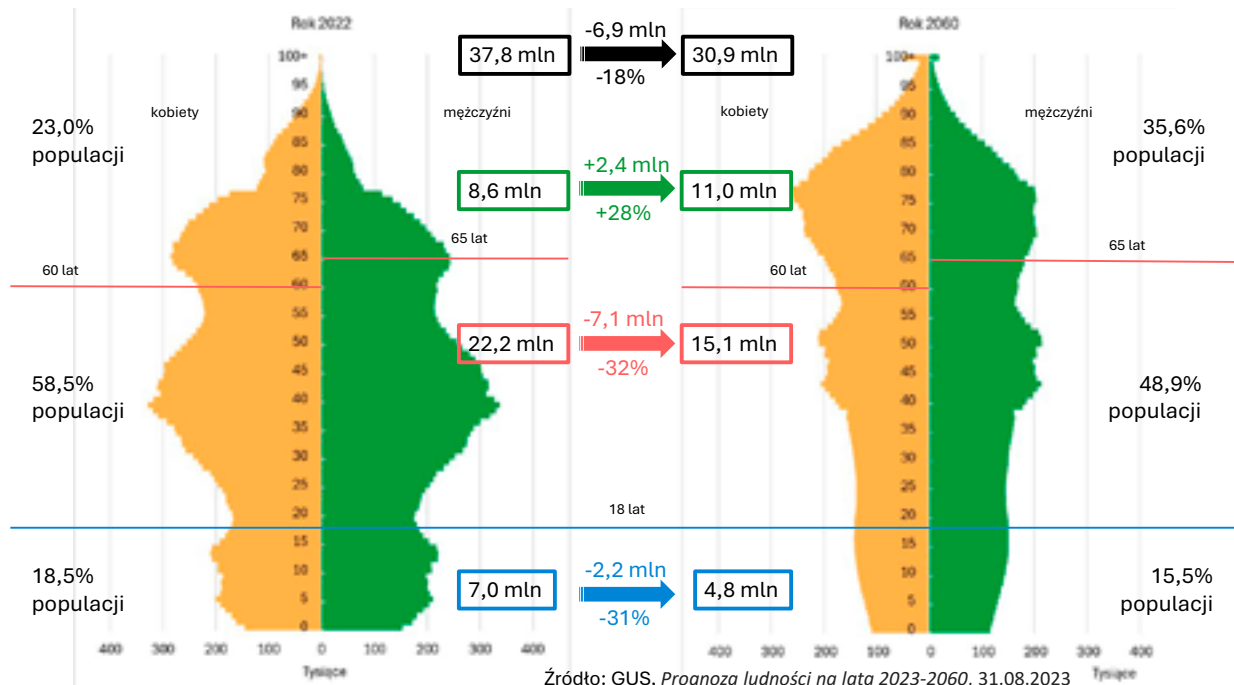
Każda składka to wyższa emerytura

Im dłużej będziesz pracować, tym wyższą emeryturę dostaniesz – odłożysz więcej składek, a średnie dalsze trwanie życia (przez które dzieli się zgromadzone składki emerytalne i kapitał początkowy po waloryzacji) będzie krótsze.

Czy wiesz, że...

Zmiany dotyczące ludności Polski

Obserwujemy w Polsce zjawisko starzenia się społeczeństwa. Polega ono na tym, że rodzi się coraz mniej dzieci, a ludzie żyją dłużej. Wykres przedstawia prognozę Głównego Urzędu Statystycznego.

Wiek emerytalny w Polsce

W Polsce kobiety mogą przejść na emeryturę, gdy skończą 60 lat, a mężczyźni – 65 lat.

Możesz wystąpić o emeryturę od razu po osiągnięciu tego wieku – to prawo, a nie obowiązek.

Wiek emerytalny na świecie

Wiele krajów podwyższa obecnie wiek emerytalny. Proces ten jest zwykle rozciągnięty w czasie, tzn. wiek emerytalny rośnie w różnym tempie dla różnych roczników. W większości krajów wiek emerytalny kobiet i mężczyzn jest jednakowy.

Wiek emerytalny w wybranych krajach wynosi:

Prognozowana wysokość emerytury

Jeśli obliczysz kwotę prognozowanej emerytury, będziesz mógł wybrać najkorzystniejszy dla Ciebie moment zakończenia aktywności zawodowej.

Możesz sprawdzić prognozowaną wysokość swojej emerytury:

- **za pomocą kalkulatora emerytalnego:**

- na portalu eZUS,
- na www.zus.pl,
- w aplikacji mZUS;

- **u doradcy emerytalnego:**

- w placówce ZUS,
- podczas e-wizyty,
- w czasie rozmowy z konsultantem z Centrum Kontaktu Klientów ZUS (CKK).

Komu i kiedy przysługuje emerytura

Wiek emerytalny wynosi w Polsce 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn. ZUS przyzna Ci emeryturę, gdy osiągniesz ten wiek i złożysz wniosek.

Tylko jeśli osiągniesz wiek emerytalny podczas pobierania renty z tytułu niezdolności do pracy, nie musisz składać wniosku o emeryturę. Wtedy ZUS sam przyzna Ci świadczenie automatycznie.

Staż ubezpieczenia

Emeryturę otrzymasz, jeśli potwierdzisz jakikolwiek okres ubezpieczenia. Nie musisz więc mieć ściśle określonego stażu ubezpieczenia, aby nabyć prawo do emerytury.

Natomiast pewność, że emerytura nie będzie niższa od określonej w przepisach gwarantowanej najniższej kwoty emerytury, zależy od okresów składkowych i nieskładkowych. Taką pewność ma kobieta, która będzie miała co najmniej 20 lat składkowych i nieskładkowych, i mężczyzna, który będzie miał ich co najmniej 25.

Czy wiesz, że...

Aktualną najniższą kwotę emerytury znajdziesz na stronie www.zus.pl w zakładce [Baza wiedzy] → [Składki, wskaźniki, odsetki] → [Wskaźniki] → [Emerytury i renty] → [Najniższe emerytury i renty].

Ważne!

Okresy składkowe to okresy związane z aktywnością zawodową, m.in. okresy:

- podlegania ubezpieczeniu emerytalnemu i ubezpieczeniom rentowym (na przykład na podstawie umowy o pracę, zlecenia, pobierania zasiłku macierzyńskiego czy prowadzenia działalności gospodarczej);
- uznane za składkowe, np. okresy czynnej służby wojskowej w Wojsku Polskim.

Okresy nieskładkowe to okresy braku aktywności zawodowej, które jednak ustawodawca postanowił zaliczyć do stażu. Są to m.in. okresy:

- nauki w szkole wyższej na jednym kierunku (jeśli tę naukę ukończysz);
- pobierania zasiłku chorobowego, świadczenia rehabilitacyjnego.

Okresy nieskładkowe, które chcesz zgłosić do Twojego stażu, nie mogą przekraczać 1/3 Twoich okresów składkowych.

Wysokość emerytury

Aby obliczyć emeryturę, musisz zsumować: **zwaloryzowane składki emerytalne** (zgromadzone po 1998 r.) i **zwaloryzowany kapitał początkowy** (wartość pracy wykonywanej przed 1999 r.) oraz kwoty **zapisane na subkoncie**.

Następnie sumę tę podziel przez średnie dalsze trwanie życia ustalone dla wieku przejścia na emeryturę. **Średnie dalsze trwanie życia** to wielkość statystyczna, która określa przeciętny okres, jaki upływa od ustalenia prawa do emerytury do śmierci.

Tablice trwania życia (w miesiącach) ogłasza w komunikacie prezes Głównego Urzędu Statystycznego.

Emerytura

$$\left\{ \begin{array}{l} \text{zwaloryzowane składki} \\ \text{na ubezpieczenie emerytalne} \\ + \\ \text{zwaloryzowany kapitał} \\ \text{początkowy} \\ + \\ \text{zwaloryzowane składki} \\ \text{i środki zapisane na subkoncie} \end{array} \right\} / \text{średnie dalsze} \\ \text{trwanie życia} \\ \text{(w miesiącach)}$$

Ważne!

- **Waloryzacja** to ochrona wartości:
 - składek na ubezpieczenie emerytalne (zapisanych na koncie i subkoncie w ZUS),
 - kapitału początkowego,
 - środków przekazanych przez otwarte fundusze emerytalne (OFE).
- **Kapitał początkowy** to środki zgromadzone na emeryturę przed reformą emerytalną (przed 1999 r.).
- **Subkonto** to wydzielona część konta, które prowadzi ZUS. Środki gromadzone na subkoncie są waloryzowane. Podlegają też dziedziczeniu i podziałowi, np. w wyniku rozvodu.

Kwoty zapisane na koncie i subkoncie ZUS mnoży co roku przez odpowiedni wskaźnik i zwiększa w ten sposób ich wartość. Ten wskaźnik dla konta indywidualnego i kapitału początkowego nie tylko kompensuje wzrost cen (inflację), ale również uwzględnia wzrost wynagrodzeń w gospodarce. Wzrost wartości środków na subkoncie zależy natomiast od tempa rozwoju gospodarczego (od PKB, czyli produktu krajowego brutto) w ciągu ostatnich 5 lat.

Dłuższa praca to wyższa emerytura

Im później zgłosisz się po emeryturę, tym wyższa ona będzie. Odłożysz więcej składek, które będą waloryzowane, a Twoje średnie dalsze trwanie życia (przez które dzieli się zgromadzone składki emerytalne i kapitał początkowy po waloryzacji) będzie krótsze.

Przy kilku prostych założeniach możesz spróbować obliczyć, ile powinienes odłożyć kapitału emerytalnego, aby otrzymać emeryturę w oczekiwanej wysokości. Możesz również sprawdzić stopę zastąpienia, czyli stosunek przeciętnej emerytury do przeciętnej pensji. Warto zrobić takie wyliczenia, aby zaplanować emerytalną przyszłość – czyli mieć świadomość tego, jakimi środkami będziesz dysponować na emeryturze.

Ważne!

W nowym systemie emerytalnym liczy się każda zapłacona (i pominięta) składka. Im byłeś młodszy, gdy została odprowadzona, tym większe ma znaczenie. Dlatego nie warto godzić się na pracę, która nie jest objęta ubezpieczeniem (np. umowa o dzieło).

przykład 1

Pan Edward jako 65-latek w maju 2024 r. przeszedł na emeryturę. W 1999 r. jako 40-latek zgodził się wykonać prace na podstawie nieobjętej ubezpieczeniem umowy o dzieło, przez co 1000 zł nie trafiło jako składka na jego konto. Na początku 2024 r. inne 1000 zł trafiło na jego konto, ponieważ wiedząc, że zbliża się jego emerytura, zażądał podpisania umowy, od której należy odprowadzić składki. W efekcie 1000 zł niewniesione do systemu 25 lat temu oznacza emeryturę niższą o 30 zł, a ta sama kwota wniesiona tuż przed przejściem na emeryturę zwiększy ją zaledwie o 4 zł 60 gr!

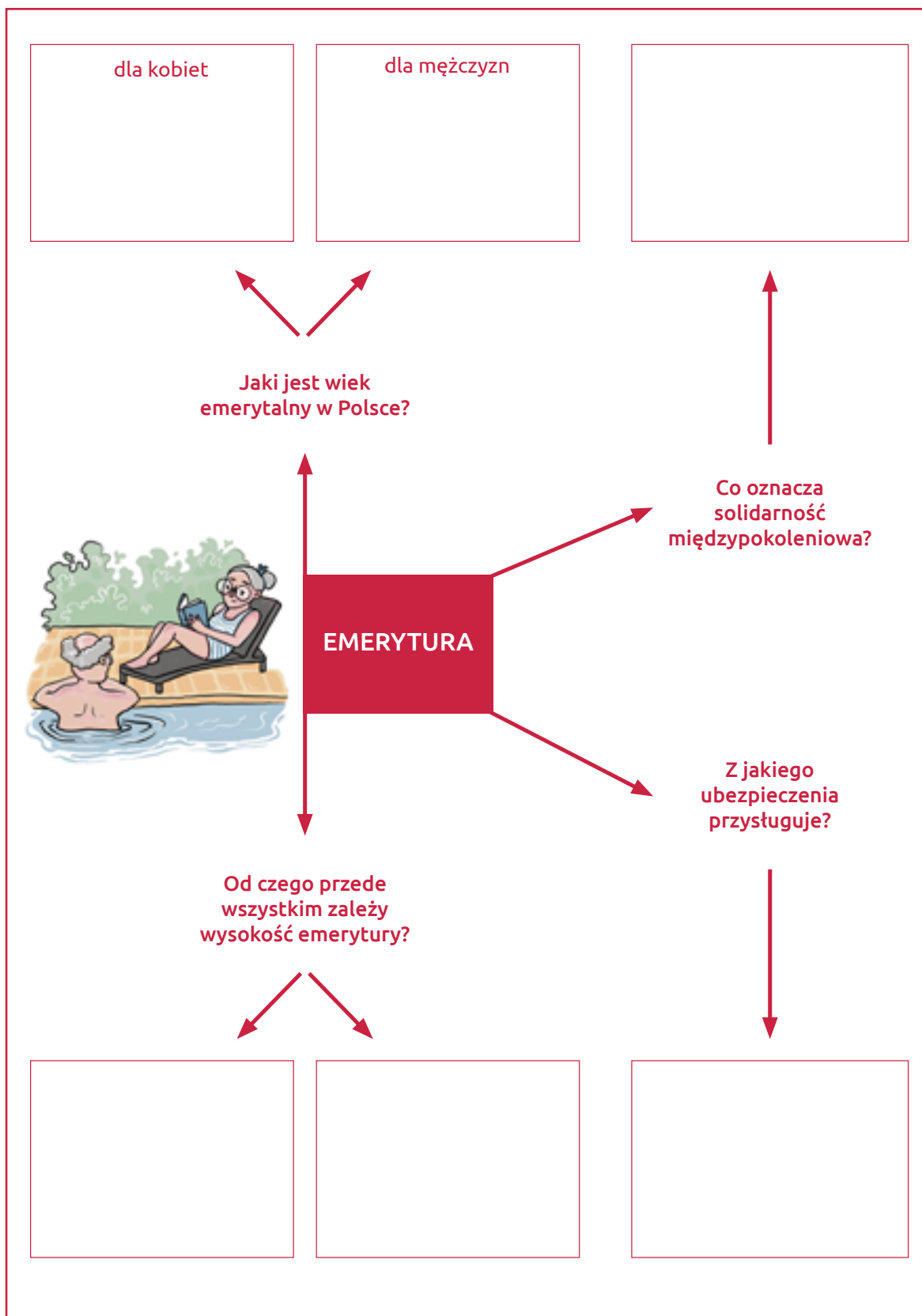
Jeśli przejdziesz na emeryturę, możesz ponownie podjąć zatrudnienie i dodatkowo zarabiać. Po tym, jak osiągniesz powszechny wiek emerytalny (60 lub 65 lat), bez względu na wysokość Twoich zarobków ZUS nie zmniejszy ani nie zawiesi Twojej emerytury. Otrzymasz ją w pełnej wysokości. Nie musisz informować ZUS, że pracujesz i masz przychody.

Emeryt, który wykonuje pracę zarobkową i ma w związku z tym płacone składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe, może złożyć raz w roku wniosek o ponowne obliczenie emerytury z uwzględnieniem składek zapisanych na swoim koncie w ZUS (i subkoncie, jeśli pobiera okresową emeryturę kapitałową).

Ćwiczenie - mapa myśli

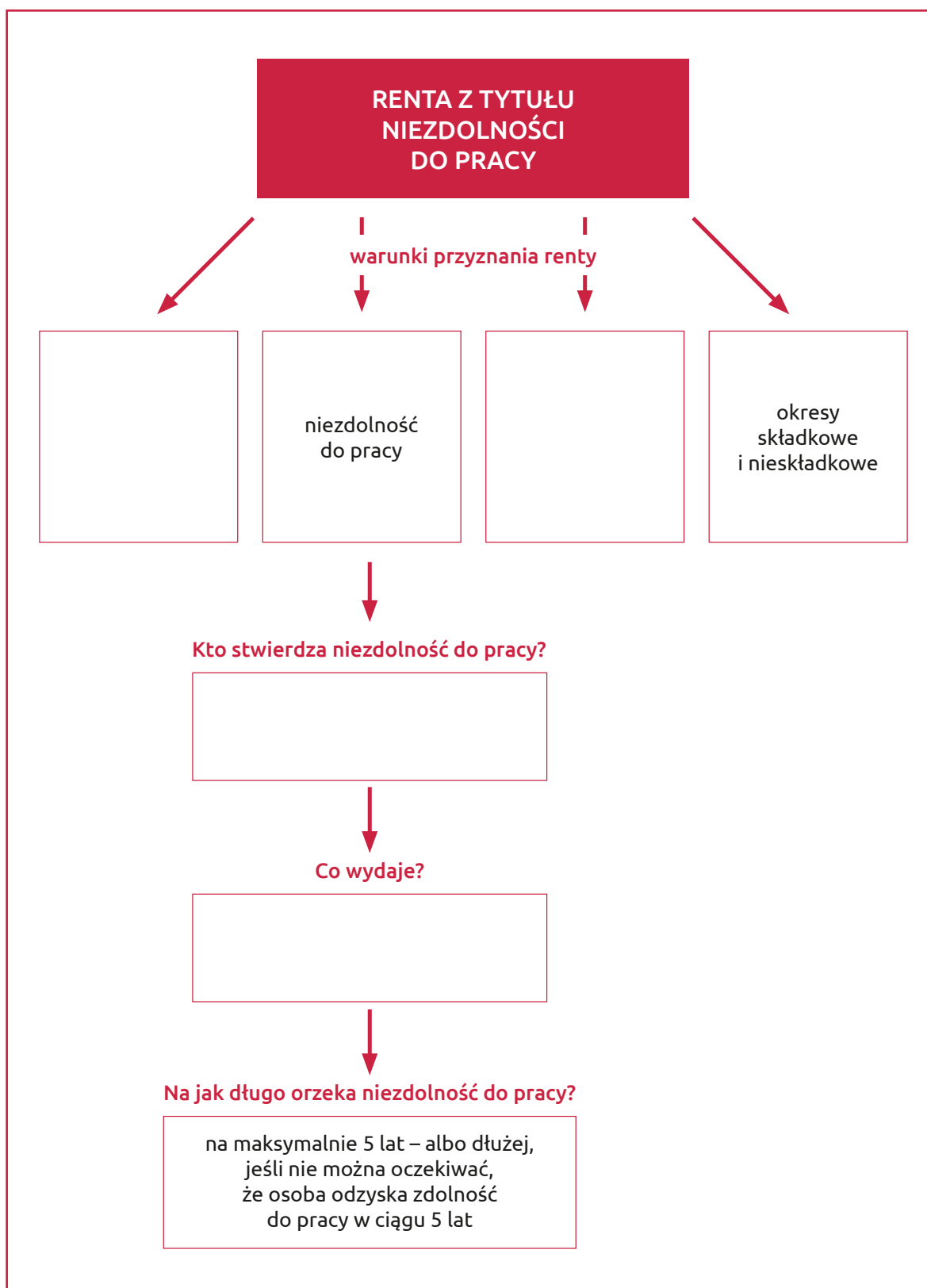
Na podstawie wiadomości z lekcji wypisz informacje o emeryturze.
Skorzystaj z poniższej mapy myśli albo zrób to na dużym arkuszu papieru.

Ćwiczenie - mapa myśli 2

Na podstawie wiadomości z lekcji wypisz informacje o rencie z tytułu niezdolności do pracy. Skorzystaj z poniższej mapy myśli albo zrób to na dużym arkuszu papieru.

Ćwiczenie - prawda, fałsz

Oceń, które zdanie jest prawdziwe, a które – fałszywe. Postaw X we właściwej kolumnie.

PYTANIA	PRAWDA	FAŁSZ
W systemie zdefiniowanej składki wysokość emerytury zależy tylko od wysokości ostatniego wynagrodzenia.		
Dłuższa praca to wyższa emerytura.		
Osoba z niepełnosprawnością nie zawsze jest niezdolna do pracy.		
Osoba jest całkowicie niezdolna do pracy, gdy utraciła zdolność, aby wykonywać pracę zgodną ze swoimi kwalifikacjami.		
Okresami składkowymi nie są m.in. okresy pobierania zasiłku chorobowego i świadczenia rehabilitacyjnego.		
Z rehabilitacji leczniczej może skorzystać osoba, która pobiera rentę z tytułu całkowitej niezdolności do pracy na stałe albo pobiera emeryturę.		

Komiks

